

*De helden-
inspecteur*

Atte Jongstra

De helden- inspecteur

Roman

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam - Antwerpen

Voor Martin Bril

(1959-2009)

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij een werkbeurs
van het Fonds voor de Letteren.

Copyright © 2010 Atte Jongstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt,
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers,
Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.
No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm
or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers,
Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.

Omslagontwerp: Gijs Dragt
Omslagillustratie: Jan Willem Pieneman
Jacob Hobein (1810-1888). Redder der Nederlandsche vlag onder vijandelijk vuur,
Rijksmuseum, Amsterdam.

ISBN 978 90 295 7221 / NUR 301

www.arbeiderspers.nl
www.attejongstra.nl

*Maar eens dan komt de tijd,
Waarop wij allen wachten.
Dan gaan we naar de grens,
Om Belgen af te slachten.*

*Dan schiet de zeven-veld
Met welgemikte schoten,
dat godvergeten tuig
kartetsen voor de kloten.*

*De kerels hakken wij
De lullen van de lijven
En 's avonds in 't kwartier
Schofferen wij de wijven.*

*En mocht' er onverhoopt
Nog kinderen van komen
Dan hangen wij dat tuig
Aan de allerhoogste bomen.*

Leids studentenlied

DE OPSTAND	13
1 Natuuringang	15
2 De verborgenheden van Brussel	21
3 Weg met den Hollander	26
4 Een tochtje met Aupick	31
5 La Muette de Portici	40
6 Over kameleons, naar Mechelen	46
7 Ontmoeting met kroonprins Willem	57
8 Een benoeming tot heldeninspecteur	61
9 Aan het gepeupel ontsnapt, geeuwdagen	65
10 Kwik en fosfor, naar Antwerpen	73
11 Jenever en een ketsende ontlading	80
12 Schermutseling bij Berchem, de citadel	86
13 Bombardement, Schouwman's groepsportret	96
14 Vlissingen, uren met Thouars	103
15 Van Speijks heldendaad	116
16 Friese paarden, Veerle als zandloper	126
17 Honger in de omdraaiingen, kamp Rijen	131
18 Junius krijgt een opdracht	141
19 Leven op de heide	151

TIENDAAGSE VELDTOCHT	157	DE CITADEL	257
20 Twee augustus	159	32 In de luwte van het paard	259
21 Drie augustus	168	33 Een niet onbezwaard huwelijk	262
22 Vier augustus	176	34 Het huis in Kekerdome	269
23 Vijf augustus	187	35 Waarin Junius Veerle in de struiken vindt	273
24 Zes augustus	197	36 Verontrustend bezoek	276
25 Zeven augustus	204	37 Waarin Veerle zucht	279
26 Acht augustus	215	38 Een oertollige vrouw	282
27 Negen augustus	222	39 Kom je van Lillo, dat je mandje zo druipt?	285
28 Tien augustus	228	40 Chassé heeft vragen	293
29 Elf augustus	232	41 Voetzondertenen, Junius wandelt	297
30 Twaalf augustus	239	42 Over vulkanisme en Veerle	300
31 Dertien augustus	251	43 Waarin Junius breekt	305

UITGANG	309
44 Die van naast de kerk	311
45 Waarin Junius zichzelf vindt	315
HELDENGALERIJ	319
NOTEN	373
ANDERE UITGAVEN OVER DE BELGISCHE AFSCHIEDING	415

DE OPSTAND

Wat wilt gij toch, Zuid-Nederlanders!
Wat wilt gij hebben, Belgisch volk?
Wet gij, door blindheid gansch verbijsterd
Voor u een' doodelijken dolk!?
Wat is uw doelwit,- wat uw pogen;
Daar gij in dolle razernij,
Eensklaps als dwazen slaat aan 't muiten,
En brengt u zelv' ter slavernij.
Waarom toch stoort gij thans den vrede,
Reeds vijftien jaar door ons gesmaakt?
Waarom verbant gij rust en orde,
Waarnaar elke Vaderlander haakt?
Is ons land niet het puik der aarde?
Of woont gij niet in Nederland?

Anonymus

Natuuringang

Misschien had hij er beter aan gedaan zijn intocht te Brussel met een andere omweg te beginnen, maar als men toch in de buurt was: wie wilde dan niet flink de neus luchten in de resten van het Silva Carbonaria, het onmetelijke Kolenwoud dat zich eens uitstreckte van Picardië tot Vlaanderen? De koetsier had op Junius' verzoek de diligence van Bergen naar Brussel stilgehouden. Het laatste stuk wilde hij te voet afleggen. Stralend weer, geknipt om de grootste stad der Zuidelijke Nederlanden stapvoets te benaderen. Men beloofde zijn bagage op de eindhalteplaats in bewaring te geven.

Het geratel van de diligenciewielen op de steenweg verstierf, en toen was het stil zoals het alleen in een bos stil kan zijn. Knappende takken, een valstam die in de vork van een buurboom te piepen hangt, het vogelorkest in de grootst denkbare bezetting. Nu en dan een zoogdier dat schreeuwt. Hij ving hier de geur op van de wereld van ooit. Mammoeten, wisenten, sabeltandtijgers, elanden, de hele levendbarende krachtpatserij die een Europees oerbos in de oudste eeuwen op de been bracht, was niet meer van deze tijd. De herinnering aan zulke geweldenaren gaf percelen als deze toch portee. Huiver als er iets brak door hoef of schoft van wie weet wat voor creatuur. En steeds en overal bladeren, die in een nauwelijks waar te nemen windje met zacht geflapper applaudisseerden voor Gods hoge majesteit.

Augustus liet zich op deze dag van zijn onaangenaamste kant zien. De zon hing ploertend in de nok van de wereld. Junius pakte zijn zakdoek, trok een knoop in alle vier de hoeken en legde hem over zijn hoofd. Natuurlijk leverde dit een overschot op in de vorm van een hoed, in de wandeling 'kachelpijp' genoemd, die hij in één hand hield. Was er in de lengterichting van de steenweg niet een zuinig troostend koeltje geweest, dan was hij gedwongen geweest

meteen de schaduw op te zoeken in het ongewisse binnenste van het Zoniënwoud, zoals het voormalige Kolenwoud hier heette.

Na een kwartier lopen vond Junius het tijd eens diep de natuurhistorie in te snuiven. De geur van deze omgeving had zich niet als vanzelf aan zijn neus meegedeeld. Het bos bestond op het oog voor driekwart uit beuken en drong zich niet zo op als percelen vol doorringende harsdragers als spar en den.

Hij legde het hoofd achterover in zijn nek en bleef doorwandelen. Eerst ademde hij uit tot het laatste tochtje, vervolgens snoof hij door beide uiterst gesperde neusgaten, alsof alle oerbosresten tegelijk naar binnen moesten. Hij moest deze missie snel afbreken. Wat hij op zich inwerkte, bleek pure strontlucht. Hij hoefde niet lang te zoeken naar de bron. Oprecht vuil, vlak voor zijn voeten: een hoop paardenvijgen die vijf grote steenwegklinkers bedekte. Daarboven een wolk glimmende drekvliegen van blauwgroen metaal. Junius zette de pas erin.

Hij moest zo'n vier, vijf kilometer gelopen hebben toen hij zich afvroeg of hij de diligence niet te dierst had verlaten. Hoe ver zou Brussel nog zijn? De route was overzichtelijk als een liniaal. Zou er richting Brussel binnen een halfuur een herberg opduiken? Hoezeer hij het oog ook inspande, tot in de verste verte bomen die het gezicht op het woud benamen. Onmiddellijk diende zich dorst aan – hij had spijt geen veldfles te hebben meegenomen. Hij besloot de steenweg te verlaten, sprong over de kurkdroge berm-sloot en vond schaduw. Hij moest de bosrand houden om niet te verdwalen. Niet te diep dit hui-vergebied in. Wie weet schemerde tussen de bomen door een ven waaruit hij een paar teugen zou kunnen scheppen. Misschien een beek. Was het Zoniënwoud niet naar de Zenne genoemd, een riviertje dat dan ook ergens in de verborgenheden van dat bos moest lopen, net als hij op weg naar Brussel?

Hij hoorde een rijtuig aankomen, maakte zich snel los uit het bos en stelde zich aan de steenweg op. Van Waterloo naderde een rijtuig dat hij eerst voor een landauer hield, daarna voor een postkoets en een diligence. Dichterbij bleek het een eenvoudige tentwagen, waarvan de stoffen overkapping ondanks de heersende temperaturen niet was opgerold. Junius maakte duidelijk dat hij graag mee

zou rijden. De voerman leek niet van zins te stoppen. Er zat weinig anders op dan zich breeduit op de klinkers te posteren. Het was niet de voerman die het paard inhield, het paard zelf bleef stilstaan en snoof zachtjes aan de schouder van Junius, die zich afvroeg of er tussen dier en mens iets als sympathie op het eerste gezicht kon bestaan. Het kon ook zijn dat er nog een vleug van de stront was te bespeuren waarvan eerder gewag is gemaakt.

Junius keek naar het fraai gevormde paardengezicht en zag er het heldere verstand schitteren dat de grote gelaatsdeskundige Lavater van 'een menselijk denkvermogen' deed spreken. Junius bracht zijn mond naar een paardenoer en fluisterde het dier enkele versregels toe, vrij naar Rückert, de Duitse dichter¹ van wie hij in een verloren uur eens een paardengedicht uit het hoofd had geleerd. 'Mijn lieveling, mijn schat in 't zoet verleden./ Ik omarm het hoofd des dravers,/ en besproei zijn manen/ met een stroom van losgebarsten tranen./ Ik kus zijn voorhoofd met een kreet van smart,/ en druk zijn hoef zelfs jammerend aan het hart.' Hij krabbelde het dier opzichtig boven de ogen, in de hoop op sympathie bij de koetsier.

Deze keek het zwijgend aan. Junius hief zijn hoofd.

'Zou het mogelijk zijn dat ik...' begon hij.

Geen reactie.

'Nou, ik zag u aankomen en dacht...'

'...'

'En eventueel wil ik er best voor beta...'

'Stap maar in,' zei de koetsier, die hiermee een lang verhaal kort maakte.

In de gesloten tent achter op de wagen trof hij een officieel gekleed driemanschap, dat zich voorstelde als De Brouckère, Le Hon en baron de Stassart. Een heel spel op de wagen, men voelde het meteen. Mannen met een missie, dragers van gewicht. Ze leken niet blij met zijn aanwezigheid en vroegen niet naar zijn naam. Op vragen naar hun herkomst werd uiterst nors gereageerd. Ze hielden het erbij dat ze zich één voor één een goed vaderlander achtten, wat Junius deed verzuchten dat veel vaderlanders de Nederlandse taal helaas slecht beheersten. Een grapje ter ontspanning. Na een paar woorden zag hij het al misgaan.

‘Want niet om het een of ander, heren... In het weinige dat ik van u vernam, trof ik reeds vele onregelmatigheden aan.’

‘Ik zal u één ding zeggen...’ zei Le Hon met ingehouden ergernis. ‘Dicteert u ons een brief vol moeilijke woorden en u zult ons er minder fouten in zien maken dan een Hollander.’

Junius maakte zich ongerust. Zijn talent zich aan mensen en omstandigheden aan te passen leek hem hier in de steek te laten.

‘Zo, dus...’ ging hij gehaast verder, in een wilde speculatie. ‘En u bent op de weg terug van uw jaarlijkse bedevaart naar het slagveld te Waterloo?’

Naar Waterloo, waarom zouden ze? De nederlaag van Napoleon met aansluitend het Congres van Wenen was rampzalig voor de Zuidelijke Nederlanden uitgevallen.

‘Wij hebben niet gevraagd om inlijving bij Holland...’

Junius wilde zeggen dat de Zuidelijke Nederlanden in hun handjes mochten knippen met alle welvaart die Holland hun sinds 1815 had gebracht. Hij aarzelde. Klonk misschien een tikje te hoogmoedig. Beter over een andere boeg gegooid.

‘Heren,’ zei Junius zwetend. ‘Waarom de tent niet opgerold? Het is hier om te stikken.’

‘Laat die wagentent beter dicht blijven,’ zei Stassart. ‘Het is niet de bedoeling dat iedereen ons op de steenweg van Waterloo ziet rijden. Men zou nog denken dat we uit Parijs komen.’

‘Wat dan nog?’ zei Junius om hen gerust te stellen. ‘Ik ben ook net in Parijs geweest. U bent in goed gezelschap.’

‘Wij zijn juist níet naar Parijs geweest,’ zei De Brouckère, ‘maar laten we niet twisten over een bagatel...’

Ook de andere twee vonden dat de kwestie niet groter moest worden gemaakt dan zij was.

‘Parijs, Parijs...’ verzuchtte Junius, steeds minder op zijn gemak. ‘Jaja... De bakermat der revolutie... Er was er net weer eentje. Het is me wat, heren... Ik zat ermiddenin. À bas les aristocrates! Komt het u bekend voor?’

Nee, het kwam hun niet bekend voor. Ze waren de afgelopen revolutiedagen namelijk niet in Parijs geweest.

‘Hoe dan ook, ik was er,’ ging Junius verder. ‘U hebt beslist iets gemist. Bewogen dagen. Ernstvuurwerk, vierduizend barricaden...

Dat is wat heren, vierduizend! Ze hebben er alle bomen in Parijs voor omgehakt.’

Het beeld van een boomloze stad leek weinig wakker te roepen.

‘Nu ja, u komt er immers zelf net vandaan,’ zei Junius berustend.

‘Hoe vaak moeten wij nog zeggen dat we niet in Parijs waren?’ reageerde Le Hon gestoken.

Junius deed of hij het niet hoorde. ‘Tienduizend doden, die heb je zo met een revolutie. De straatlantaarns waren allemaal vernield zodat je ’s avond eigenlijk de straat niet opkon, dat soort dingen. Ik woonde in een nette kamer in de Rue Tiquetonne, niet ver van het Louvre, bij een nette weduwe die niet afkerig was van een extra centje, als de heren begrijpen wat ik bedoel. Uitgerekend op dat moment zijn de rapen gaar in Parijs.² Ik dacht: dat wordt plunderen, ik loop even langs het Louvre. Wie weet staat een raam of deur open en een leuk doekje is gauw van de muur geplukt.’

‘U wilt toch niet zeggen dat...’ begon De Brouckère.

‘Nee, ze hebben het Louvre met rust gelaten, alles zat potdicht.’

Even was het stil

‘Wie bent u eigenlijk?’ vroeg Stassart toen. De baron stotterde een beetje.

‘Wie ik ben?’ antwoordde Junius nadenkend. ‘Ik ben onlangs drieënvijftig geworden, maar mezelf kennen doe ik beslist niet. Ik wed dat ik daarin niet de enige ben.’

Nee, meenden de heren, hij was zeker de enige niet.

‘Wel,’ vervolgde Junius. ‘Veel meer is eigenlijk ook niet te vertellen. Ik ben Hollander en vrij man. Beschikbaar voor alles en inzetbaar op vele terreinen, met voorkeur voor het algemene veld. Uitgesproken voorkeuren heb ik niet, of het zou mijn smaak voor afwisseling moeten zijn. Daarom dacht ik de Brusselse Nijverheidstentoonstelling eens te bezoeken, aangezien ik nooit iets met nijverheid heb gehad. Het schijnt dat er fraaie stukken te zien zijn. Ik hoorde van een door een Zwolse burger in hout uitgevoerde landkaart die de hele wereld op zijn kop zet. Het lijkt me verder leuk de verjaardag van onze geliefde koning Willem I aanstaande 24 augustus eens in Brussel te vieren. U hebt toch óók vernomen dat het een lustvuurwerk wordt? Dat moet een belevenis zijn!’

De drie medepassagiers leken langzaam te ontdooien. Misschien

was het tijd zich voor te stellen. 'Junius, aangenaam...'
De Brouckère haalde een fles bier te voorschijn. Wilde hij een slok? Ze moesten wel uit dezelfde fles drinken, glazen hadden ze niet meegenomen. Hij nam het aanbod dankbaar aan, hief de fles en zei: 'Landgenoten onder elkaar... Daar gaat-ie, heren!'

2

De verborgenheden van Brussel

Ze bereikten Brussel. De tentwagen hield stil, het zeil werd door de koetsier opgelicht, ze stapten uit. Op een beboomd pleintje namen ze afscheid in de beste verstandhouding. Ze zouden elkaar vast nog tegenkomen, zo groot was Brussel niet. Hier reageerde het drietal weer erg zuinig op. Men zou wel zien.

Na enig zoeken wist Junius de eindhalte van de diligence te vinden, waar hij zijn valies in goede orde aantrof. Hij begon Brussel in zich op te nemen en bekeek de herberg met alle bijgebouwen – stallen, koetshuis, hooiberg. Op de stadsgrens vlak bij de Hallepoort probeerde een stroom van handelswagens zich langs de tolbeambten te werken. Melkkarossen en kaasbrikken, wagens vol hooi, karren beladen met wortelen en aardappelen. Met twee-, drie- of vierwielers werden zomerandijvie, augurken en late bloemkolen aangevoerd, boontjes, komkommer, peterselie, pompoenen, prei, radijs, rammenas, rode kool, schorseneren, tomaten, kropsla, uien, wat niet al. Stukgoed stond er klaar voor nadere accijnsinspectie, slagers wachtten met runderen aan een touw op fiscale afhandeling, er werd geloeid, geblaat, gehinnikt, gezucht. De zakelijkheid van alle formaliteiten niet te na gesproken, er hing een ontzaglijke spanning. Niet in de laatste plaats omdat heel die uit de breedte aangevoerde goederenstroom zich door een spongat naar binnen moest persen. De hitte was zinderend. Het hogedrukgebied leunde als lood op de stad.

Junius wandelde de stad in. Hij passeerde enkele braakliggende terreinen en kwam terecht in wat de Zandbuurt bleek te heten. Een dichtbevolkte wijk met kronkelige stegen, vol miserabel gebouwde huizen die zoals de dichter zegt 'het gruis der oneerbaarheid' huisvestten. Via Grote Zavel en het Justitiepaleis belandde hij in de wijk Nieuwland, in het westen begrensd door de Zenne, die slechts

zichtbaar was waar een braak- of bleekveld de bebouwing verlichtte.

Al bij de diligencehalte was voelbaar geweest dat Brussel op uitbarsten stond. Hij bezat een gevoelige neus, niet altijd tot zijn genoegen. Onbeschrijflijk.³ Brussel was ontstoken, het stonk. Na de zuivere atmosfeer van de natuuringang was de bedompte, bedorven lucht aan de Hallepoort een klap in zijn gezicht geweest. Daar konden alle miasmen nog naar de ommelanden weggelopen, bij het betreden van de binnenstad begon het echte werk. In de sfeer van de furunkel, de pijnpuist waarin het bloed stilstaat en de etter zich ophoopt om rafelig aan het oppervlak te breken. Gifgroen, bleekblauw, vaal paars. Hij rook vluchtigheid uit looierijen, ondersteken en beenderzeepfabriekjes. Wat er kringelde en dampste! Het hoger gelegen, betere deel van de stad, waar het bemiddelde Brussel woonde en de paleizen stonden, zou ongetwijfeld een andere atmosfeer vertonen. Alle deftige gebouwen rond de parken loosden hun privaten en wasplaatsen echter heuvelafwaarts op de Zenne, de eens zo frisse stroom die door de moerasgrond van de dichtbevolkte stadskern meanderde. De laagte van de stad was de verzamelplaats van het leven.

De verborgenheden van Brussel. Vrouwen, drank, tabak. Waar het stinkt, is het warm en gezellig.

Junius was eigenlijk op zoek naar de Grote Markt, aangezien hij had vermoed dat daar de kroegen waren. Onderweg bleek de weg al bespikkeld met cafés en huisjes van houd-aan. Erg geanimeerd allemaal. Hij ving de blik van een hoer en dacht: dat is het probleem met Parijse weduwen, ze wringen je in een keurslijf, je moet gelijk worden aan hun overleden man. Hier in Brussel leek het lossere, vrijblijvend.

De jonge hoer heette Veerle en bleek de jongste niet meer, ze moest al in de dertig zijn.

‘Komt ge mee naar mijn Zennekot?’

Veerle bleek inderdaad in voor alles. Als ze naar zijn idee in een zoeteliefjestemming verkeerde kon ze zeggen dat ze zich zo ‘lebbig’ bij hem voelde, een woord dat hem aan zuur en kaas deed denken. Vertederd raakte hij als ze zei dat het er bij haar van binnen wat

leegachtig had uitgezien, maar dat het dankzij hem weer wat volachtig was geworden.

De Tiquetonne-weduwe was erg schoon op zichzelf geweest en zeer proper in de huishouding. Ze was aan de magere kant, voor Junius doorgaans geen aanbeveling. Veerle was van een ander kaliber. Breder, boller, van een vochtiger humeur. Hij leverde zich over aan haar walmende genot, aan de gedragen uitwaseming van haar ondergoed, de hitte van haar beschonken adem. De aanstekelijke manier waarop haar hele verschijning steeds meer in het ongerede raakte door zijn toedoen, en door haar toedoen het zijne, waaronder een lelijke deuk in zijn kachelpijp.

Al na een paar dagen werd Junius door Veerle geïnteresseerd. Ze dook op in de schemer van zijn katers en sleepte hem mee naar een volgende roes door zich willig haar lijfje te laten ontknopen en intussen zoete glaasjes in te schenken. Overdag was er bier in overvloed. Tot water hoefde hij godzijdank zijn toevlucht niet te nemen.

Huis was een groot woord voor wat Veerle bewoonde. Je kwam er door een poort en een lange gang die uitkwam op een kleine binnenplaats met twee krotten. Helemaal achteraan was een portaaltje met de deur naar haar kot, dat een meter over de Zenne huifde. Hoe vaak zou hij op het privaat gezeteld zijn keutels recht uit het rectum in de drekspiegel hebben horen ploppen? De Zenne. Ontvankelijk. Gul. Hij had het zich voorgesteld als een lieflijk riviertje, dat het Sint-Gorikseiland omstroomde, de oerplaats van de stad Brussel. Maar hoe modderde het hier tussen alle bebouwing. De Zenne sleepte zich in Brussels benedenstad door beer en kots, drukte zich langs vette kademuuren door krotwerk heen, sloppen, stegen, door de nederigheid van wat eens als moeras begon en ondanks alle steen moeras gebleven was. Langs de oevers van de Zenne zag je hier en daar strontjutters, bottenraapsters. Voor hen was de Zenne nog immer een bron van bestaan, zoals ze het lang geleden voor heel Brussel was.

Veerle en Junius hielden het enige raam aan de rivier angstvallig dicht, ondanks de augustustemperaturen. Vaak lag op de kakdoos een zware linnen lap om de Zenne-waseming te beletten door de spleten van het houten deksel op te kringelen. Het bewustzijn van

bederf leunde als een muur tegen de ruiten en maakte dat ze hun zintuigen verdoofden, dat hij dronk voor twee, dat de zweetdagen zich aaneenregen van kater naar kater, van bier naar wijn naar erger. Langzaamaan hadden ze samen, Veerle en hij, de hele afval-catalogus van de menselijke samenleving geproduceerd, zodat het nauwelijks nog uitmaakte of het venster open of dicht was.

Het zal toen zijn geweest dat Junius daar aan die ene oever van de Zenne het gevoel kreeg aan lagerwal te zijn geraakt. Er was iets wat hem naar elders trok, al wist hij niet wat. Hij kuste Veerle vaarwel, greep zijn valies, nam de kachelpijp, wandelde heuvelopwaarts, wist zich ondanks zijn stuitend povere staat van bewassing een hotelkamer in te kletsen – in de sloppen van laag-Brussel overvallen etcetera... Hij vulde een bad met helder, koel water en liet het rauwe leven van de afgelopen dagen langzaam afweken. De dagen daarop genoot hij de rust die men vindt in een fijn opgemaakt bed met gesteven lakens. Om negen uur gebruikte hij het ontbijt, waarna hij een wandeling maakte zodat het hotelpersoneel de kamer kon doen. Junius leek iets te hebben herwonnen. Noem het beschaving, noem het orde, regelmaat. Tiquetonne-achtig. Een bestaan als op de wijzerplaat van de klok, tak, tik, da capo.

Om redenen die hij niet kende, wist Junius in de meest uiteenlopende omstandigheden goed te floreren. Gebrek aan ruggengraat? Als hij zich soms in een winkelruit weerspiegeld zag, genoot hij van zijn statige houding en mompelde 'Tjonge kerel, jij mag er nog best wezen op jouw leeftijd...' Dan was het zijn rechte rug die hier een centrale functie in vervulde. Junius' karakter was bijzonder flexibel. Hij was daardoor nooit het vijfde wiel aan de wagen. Men merkte hem vaak niet eens op, tot er behoefte ontstond aan deelneming, steun of bijval. Dan wist men hem te vinden, omdat hij zich zo vindbaar had opgesteld. Soms hield hij ineens een hele rede, zwijgen als het graf kwam vaker voor. Hij deed maar wat. Hij kon buien hebben waarin hij van de zin die net tegen hem was uitgesproken, het laatste deel herhaalde, wat mensen vaak tot bekentenissen bracht waar ze zelf van opkeken. Het kwam voor dat hij in gezelschap met een bon mot of een dichtregel – altijd van ande-

ren, nooit van hemzelf – de algemene sfeer verhoogde. Het gekke was dat er achteraf niemand was die zich wist te herinneren wie voor die sfeerverhoging had gezorgd.⁴

Een man zonder eigenschappen was Junius beslist niet. De gevleugelde woorden die hij debiteerde, mochten dan niet uit zijn koker komen, de spreuken- en gezegdenvoorraad waaruit hij putte, was door hem en niemand anders aangelegd. Soms speelde hij de denker, waar hij een hele voorstelling van maakte. Rimpel op het voorhoofd zetten, brauwen over de ogen getrokken, elleboog op de knie, vuist aan de kin, wat de geloofwaardigheid uiteraard niet bevorderde. Daarbij wekte het verwachtingen. Als hij uitgedacht was, moest er iets komen. Te lang in de denkhouding kon een flinke kramp opleveren.

Hij werd er door sommigen om beschimpt. Godzijdank had Junius een doodoener voorradig die in benauwdheden van deze aard uitredding bood: 'Ik ben blij dat u mij niet beter kent, want anders had u nog lelijker dingen over mij gezegd.'

Weg met den Hollander

Een schitterende dag. Redelijk fris nog. Tijdens de ochtendwandeling was Junius via Stoofstraat, Grote Markt, Grasmarkt en Greepstraat bij de streng klassiek opgetrokken Muntschouwburg beland en liet voor het pure plezier de toevallig vernomen naam door de mond spelen van de architect die deze dramatempel een jaar of tien geleden hier had neergezet.

‘Damesme, Damesme...’

Hij hield van zulke spelletjes.

‘Damesmeneusdamesmereetdamesmetoffels...’

Grinnikend stond hij bij de pilaren van het gebouw te kijken, toen hij achter zich stemmen hoorde die hem vaag bekend voorkwamen. Wie schetste zijn verbazing toen hij in drie vertrouwde gezichten keek.

‘De Brouckère, Le Hon, baron de Stassart!’ riep hij verrast. ‘De mannen die niet naar Parijs waren geweest!’

‘Zo is het,’ zei Stassart. ‘We zouden er niet op onze plaats zijn. Dit land heeft ons nodig. Kijkt u maar.’

Hij wees op een slordig op een muur gekalkt ‘Weg met den Hollander!’

‘Christus!’ riep Junius geschrokken. ‘We krijgen hier toch niet óók revolutie?’

Hij keek het drietal beurtelings aan. Uitgestreken blikken.

‘U lijkt mij parels aan de kroon van onze geliefde koning Willem, heren!’ riep Junius om er zich van af te maken.

Hij nam meteen afscheid, niet zonder Stassart eerst een carte de visite te hebben afgetroggeld. In een vreemde stad kon je maar beter een deur hebben om aan te kloppen.

Tijdens zijn verdere wandeling door de stad vielen hem veel op de gevels gekalkte leuzen op. Ze waren gericht tegen de vorst en diens

ministers, vooral Van Maanen van Justitie leek in Brussel een gehaat persoon. Junius haastte zich naar de dichtstbijzijnde herberg om onder het genot van een glas een rekensommetje te maken. Hij dacht aan een optelling. Noteerde: ‘onvrede’. Daaronder schreef hij ‘augustushitte’ en ‘koningsfeest’. De grote aantallen bezoekers van de Nijverheidstentoonstelling mocht hij uiteraard niet vergeten. Die vier factoren bij elkaar was aanleiding voor zorg. Hij zette een streep en begon op te tellen. Toen kwam hij ineens op de mogelijkheid dat andere rekenaars wellicht voor een vermenigvuldiging zouden kiezen, en herinnerde zich zijn woorden in verband met de parels aan de kroon. De heren wilden die parels toch niet aan een vreemde kroon hangen? Waren ze tegen alle beweringen in soms toch in Parijs geweest? Om wat te doen? Hulp halen? Een andere koning? Hij werd bestormd door gedachten. Alles wat hij zich in Brussel al vertrouwd had weten te maken, stond plotseling op losse schroeven. Weg met den Hollander! Hij had het gevoeld bij de diligencehalte aan de Hallepoort, dagen geleden. Brussel bruiste. ‘Ik wist het!’ Het schoot eruit, wat in de gelagkamer bevreesde blikken opleverde.

Zijn vertrouwenwekkende karakter zou hem wel door de ergste troebelen helpen. Hij had zich tijdens de Julirevolutie in de Franse hoofdstad immers ook uit de nesten weten te houden. Aan de andere kant, zo bedacht hij, waarom zou je alle geschiedenis missen?

Junius werd gewekt door het hoornsignaal van de bakker in een van de straatjes rond zijn hotel. Een aardige gewoonte te Brussel: zodra om een uur of zes in de ochtend de broodjes klaar zijn, klinkt de bakkershoorn. Hij kleedde zich aan en liep naar buiten. De broodbakker was een typische ambachtsman. Gezet, gekleed in een half dichtgeknoopt vest, waaronder chemise en witbestoven ruitjesbroek. Op zijn hoofd de karakteristieke muts.

Junius kocht twee zachte witte puntjes, nam een hap, keek naar de lucht en zei dat het waarschijnlijk een mooie dag zou worden.

‘Met recht, menier. De koning komt vandaag in de stad.’

‘...de koning in de stad.’

‘Hij komt naar de Tentoonstelling kijken,’ knikte de bakker. ‘Van. Voortbrengselen. Van. Nationale. Nijverheid.’⁵

‘Dat is een hele mondvul,’ zei Junius vrolijk en nam nog een flinke hap van zijn broodje.

Hij ging die ochtend door de stad lopen. Tekenen van spanning. Muurleuzen in kalk of verf waarin vorst, ministers en alles wat daar aan hoge bestuurderen onder viel werden belasterd of gebanvloekt. Opvallend was ook het grote aantal onruststokers. In de ouderen onder hen vermoedde hij medeplichtigen aan de moord op Lodewijk XVI of verbannen dienaars van Napoleon. De rest kon van alles zijn: Carbonari, uitgeweken Polen, in ongenade gevallen Russen, Engelse radicalen, Duitse studenten. Men sprak Frans, met potsierlijke accenten soms. Van de mannen en vrouwen die in juli te Parijs revolutie hadden gemaakt, leek een aanzienlijk detachement naar Brussel getrokken om hier hetzelfde stukje te gaan herhalen. In de volkstroegen langs de Zenne gistte het. Verhitte discussies. Voor het grotere werk was het duidelijk de tijd nog niet, maar de provocateurs waren al ter plekke.

De wandeling had nuttige observaties opgeleverd. Niet ontevreden zocht Junius het hoger gedeelte van de stad weer op. Hij had zich bij de autoriteiten kunnen vervoegen om daar eens flink te gaan klokkenuiden. De hoeveelste zou hij zijn geweest, wat voor zin zou dat hebben gehad? Dat minister Van Maanen op grote schaal gebruikmaakte van politespionnen, wist iedereen, evenzeer bekend was dat het Koninkrijk der Nederlanden was dooraderd met informatiebanen. Als de overheid nog niet wist wat er broeide dan zou men hem ook niet geloven.

Koning Willem liet zich zien, alsook zijn tweede zoon prins Frederik en de minister van Marine, Waterstaat, Nationale Nijverheid en Koloniën, de heer Van Gobbelschroy. Op de Warandeborg waren veel mensen op de been, die bij nadering van de koetsentrein in de door vlaggen geflankeerde Koningsstraat in luid gejuich uitbarstten. Stijfjes in zijn open landauer gezeten nam de koning het eerbetoon in ontvangst.

De roemrijke kleur der uniformen, de schoonheid van de tressen, het goudgalon en hemelblauw der jasjes, gewreven leerstukken in de felle augustuszon, de koetsen, het paardenspul, de degens en

sabels. De opwinding bij al die schoonheid, de vreugde van de onderdaan zijn eigen geliefde vorst te zien, dat deze vorstelijk leefde, in vorstelijke gezondheid, in wijsheid, in kracht! Junius had het allemaal gehoord en gezien.

Naar verluidt had de Vorst, zo bemind dat men hem Vader Willem noemde, vele waarschuwingen gehad aangaande ophanden zijnde muitzucht onder de Belgen. Alle plaatselijke overheden hadden de koning bezworen extra troepen aan de stedelijke bezetting toe te voegen. Het antwoord des konings zou slechts hebben geluid: ‘Ik dank u voor de communicatie...’ Van ’s konings kalme houding bij alle revolutiedreiging begreep Junius hoegenaamd niets.

Toen de vorst weer was vertrokken – hij bleef opmerkelijk kort in de expositie – bezocht Junius de fraaie Tentoonstelling van Voortbrengselen van Nationale Nijverheid. Het was de laatste dag. Hij zag producten van de ijzergieterij van Cockerill bij Luik⁶, en kanten mutsen uit Gent. Twee dingen onthield hij in het bijzonder. Eigenaardig was een enorme, op hout geschilderde wereldkaart met de Overijsselse hoofdstad Zwolle als centrum.⁷ Verder was er het verguld zilveren toiletser vies van de Brusselse porseleinschilder Faber,⁸ gemaakt voor Oranjeprinses Marianne. Maar wat deden hem al die rijkdom en al die voortbrengselen als koning Willem zo laconiek omging met de grote gevaren die zijn koninkrijk bedreigden?

Na het bezoek aan het Paleis voor Nationale Nijverheid daalde Junius af naar de Grote Markt om de maaltijd te gebruiken. Hij at oesters, waar hij eigenlijk een hekel aan had. Zoute snot, met als je geluk had een Citroentje tegen de nasmaak van de zeebodem. Hij was echter in gedachten en liet ze tegen zijn gewoonte in goed smaken. Hierna begaf hij zich naar de bank, waar hij een wissel verzilverde. Bij een boekhandelaar vond hij een vierde deeltje uit Merciers *Tableau de Paris*.⁹ Hij was blij met dit achttiende-eeuwse ooggetuigenwerk. Natuurlijk, Brussel is geen Parijs, maar wat Mercier beweerde over Parijs, kon je zo overzetten naar de Brusselse situatie. Mercier volgde de bewegingen van haastige kappers, beginnende ruiters, gerechtsdienaren, zij die gepoederd uit eten gaan, handwerkslieden, timmerlui, steenhouwers. Gepoederd ging

wel niemand meer uit eten, pruiken zag je nergens meer, de functie van wisselagent was al evenzeer uit de tijd. Kappers, ruiters, gerechtsdienaren, handwerkslieden en al die andere beroepen zag je hier in Brussel nog steeds.

Opvallender in die dagelijkse verkeersstroom vond Junius types die niet direct in één beroepsgroep te plaatsen vielen. Je herkende ze meteen aan de driekleurige kokarde op hun revers, het Franse rood-wit-blauw. Je zag ze wel op straathoeken in het lied *Allons enfants de la Patrie* uitbarsten, waarmee ze onmiddellijk een oploopje veroorzaakten. Nergens een sterke arm daartegen optrad, terwijl het in aantal sterk toenam.

In de weken na het koninklijk bezoek waren er steeds vaker kokardedragers die onveranderlijk in het Frans vurige toespraken hielden. Ze verkondigden de lof van een volk dat de moed had een troon omver te stoten teneinde zich een nieuwe toekomst te scheppen, een Franse toekomst. Op die manier kreeg de sluimerende revolutie een uiterste graad van ontvlambaarheid. Junius vernam dat samenzweerders geheime bijeenkomsten hadden op de redactie-burelen van de *Courrier des Pays-Bas*. Andere kranten berichtten dat velen te Parijs het vanzelfsprekend achtten België in te lijven. Zo meende de Franse minister Sebastiani België in de Kamer der Gedeputeerden zelfs openlijk voor zijn land te kunnen teruggeisen.

Een tochtje met Aupick

Er waren momenten van ontspanning, hele dagen soms. Op een ochtend was Junius in een koffiehuis een Fransman tegen het lijf gelopen die Aupick zei te heten. Hij vertelde schoon genoeg te hebben van Brussel en zijn bewoners en stelde voor een paard met sjees te huren voor een tochtje buiten de stad. Junius had zijn voorstel aangenomen omdat hijzelf graag naar buiten wilde. Ze reden aanvankelijk goedgehumt de Anderlechtsepoort uit, zagen de katoenfabrieken bij Kuregem en verder veel groene natuur. Ergens op de dag stopten ze bij een uitspanning, waar ze op een tuinbank neerstreken. Aupick bestelde drie flessen wijn en dronk eentje terstond leeg. De overige twee zou hij de rest van het tochtje soldaat maken. Junius dronk bier, probaat middel tegen de dorst die hem plaagde bij de aanhoudende hitte.

Deze Fransman ontpopte zich als een droefsnoet. Zijn uiterlijk paste er eigenlijk heel goed bij: mond als een centenbakje, ongezonde kleur, artiestenkuif waar de schedel doorheen piepte. Meer dan bier en wijn vloede de vitriool.

‘De Vlaamse vrouwen zien eruit als een schaap of een ram,’ schamperde Aupick. ‘Ze zijn of vaalbleek of wijnrood, hun haren zijn geel. Volvette poten, hun ontzaglijke mammalia! En ze stinken naar kaas. De Belgische vrouw heeft een drankneus, oogleden als uien-schillen, een wijkende onderkaak met daar boven géén mond. Ze zijn winderig als een kropduif en braken onder het neuken. Het Vlaamse wijf zit van onder tot boven vol met schaamhaar. Zó!’

‘Niet mis wat u daar allemaal zegt,’ vatte Junius vriendelijk samen. Hij vroeg zich af wat hij zou doen. Veerle van het Zenne-achterhuis uit de eerste Brusselse dagen was inderdaad geen onberispelijke schoonheid geweest, voor haar uiterlijk maakte men geen omweg van honderden kilometers. Te bont moest Aupick het ook weer niet maken. Hij besloot hem bij te vallen om de zaak op die manier in het dwaze te trekken.

‘De dames in Brussel laten de deur van het privaat gewoon open staan als ze hun gevoeg doen...’

‘Ach wat...’ zei Aupick. ‘Die wijven schijten gewoon langs de straat.’ Junius begon terug te verlangen naar zijn Brusselse hotelkamer. Dat hij steeds minder zei werd door zijn reisgenoot niet opgemerkt. Aupick leek te genieten van zijn eigen monoloog. ‘Brussel is een stad vol apen. Om je te bescheuren: je scheldt een Brusselaar de huid vol en hij meent complimenten te ontvangen. Voor twintig stuivers eten ze zo een hond levend op...’ Dat werk. Kilometer na kilometer. Toen ze tot zijn opluchting eindelijk weer door de Anderlechtsepoort de stad binnenreden, sjees plus paard bij de stalhouderij achterlieten, en de Fransman voorstelde nog een afzakker-tje te halen, wist Junius in de krochten van zijn uithoudingsvermogen nog een laatste sympathieke glimlach op te diepen. Waarmee hij het aanbod afloeg en Aupick nog een gezegende voortzetting wenste.

Op de weg terug naar zijn hotel kreeg Junius de indruk dat de onvrede tijdens zijn afwezigheid dubbel was gaan laaien. Het leek alsof hier en daar werd gepost, de Franse tricolore was pregnant in het zicht, hij zag groepen uitheems uitziende figuren die zich dreigend op straathoeken en andere plaatsen ophielden. Door zijn aandacht voor oproerige elementen raakte hij verdwaald, tot hij bij het Paleis voor Nationale Nijverheid terecht kwam. Hier stond een koetsje met een luxe paard ervoor. Het koetsje was eerder een rijtuig, met de initialen van de bezitter in fijn geschilderde, schitterende kalligrafie op de portieren. FF.

Junius bleef staan. Er zwaaide een deur open. Een kleine, in zwarte kamgaren overjas gehulde man kwam met wapperende grijze haren en zijn armen vol servieswerk de trappen af, gevolgd door een suppoostachtige functionaris die ‘Mijnheer Faber, mijnheer Faber!’ riep. Mijnheer Faber beende echter onverstoorbaar de trappen af en Junius bij zijn rijtuig ziende, vroeg hij of deze het portier wilde openen.

‘De revolutie is nakende,’ zei Faber. ‘Ik laat het servies van prinses Marianne niet aan de barbaren! Volgens mij ben ik net op tijd. Een uur later en de olifant der misnoegdheid was door mijn porseleinkast gewalst.’

Junius vond dat mooi uitgedrukt.

‘Daar koop ik niks voor!’ riep Faber, die met de rug naar Junius in de koets stond te redderen. ‘We krijgen gedonder, menier! En dat met mijn breekbare kunstproducten!’

Iedereen in de stad, van bierschenker tot porseleinmaker, voelde dat er iets op barsten stond. De autoriteiten leken in diepe rust te verkeren. Die dag werd zelfs een heel flankbataljon naar Bergen teruggestuurd, nu ze niet langer nodig waren voor de wachtdienst bij het Nijverheidspaleis. Junius zag ze de Hallepoort uit marcheren. Hij was niet de enige die toekeek hoe de manschappen uit het zicht verdwenen. De blikken van vele omstanders stonden bezorgd. Junius keek plotseling in het gezicht van zijn kennis baron de Stassart, die na enige aarzeling op hem toekwam en hem de hand drukte.

‘Zo mijn beste...’ zei deze opgewekt. ‘Nog altijd in de stad?’

‘Morgen de verjaardag van onze koning. Ik hoop dat het een fraai feest wordt...’

Stassart keek hem aan met geheimzinnige blik en zei dat alles goed zou komen. Junius wees naar de laatste rij miliciens die nog zichtbaar was.

‘De ordebewaarders trekken af,’ zei Junius.

Stassart bleek hier juist het begin van orde in te zien, wat Junius hoogst verwonderde. Toen kreeg hij plotseling een miniem driekleurig lintje in het oog dat op Stassarts revers was gespeld. De Franse banen.

‘Aan welke kant staat...’ begon hij spontaan. Junius vermoedde plotseling dat de baron deel uitmaakte van de landverraders die de Zuidelijke Nederlanden door Frankrijk wilden laten inlijven en maakte zijn zin niet af. Geen slapende honden wekken, amicaal blijven. Omgekeerd deed de baron hetzelfde. Wat de toekomst ook mocht brengen, Junius was welkom in zijn huis. Sterker, waarom kwam hij niet eens langs? Nog sterker, waarom had hij dat niet al lang eens gedaan? Hij had toch zijn carte de visite?

‘Tja...’ zei Junius. ‘Gek eigenlijk.’

‘Dat is een waar woord,’ beaamde Stassart. ‘Bijzonder gek.’

Junius beloofde spoedig langs te zullen komen. De baron vroeg

hem zijn komst wel aan te kondigen, hij zou het vervelend vinden als hij niet uitgebreid de tijd voor hem had et cetera. Pluimstrijkerijen. Buigend namen ze afscheid van elkaar, dankuwel alstublieft mijn beste mijn waarde tot allerspoedigst ziens. Wat beleefdheid niet vermag!

Die avond nam Junius plaats voor het raam van een herberg op de Grote Markt, om te volgen wat er op het plein gebeurde. Hij had een notitieboekje voor zich op tafel liggen, waarin hij nu en dan wat losse invallen noteerde om de tijd te verdrijven. Hij moest plotse-ling denken aan een anekdote over Aesopus. De fabelschrijver wordt door zijn meester naar het badhuis gestuurd en komt onder-
weg een patrouille Atheners tegen.

Waar ga je heen?

Waar ik heen ga, weet ik niet.

Weet je dat niet? Vooruit, dan ga je naar de gevangenis.

Heb ik niet gezegd dat ik niet wist waar ik heen ging? Ik wou naar het badhuis, maar kom in het gevang.

Dit had Junius genoteerd, met daaronder: 'Brussel 23 aug. '30 Waar gaat het heen?' Intussen was een herengezelschap binnengekomen. In een flits had hij een kokarde in een knoopsgat gezien. Beter niet hun aandacht te trekken. Men voelde zich kennelijk zeer zelfbe-wust, er werd vrijuit gepraat, duidelijk verstaanbaar. Het meest was iemand aan het woord die met Gendebien¹⁰ werd aangesproken. Junius noteerde een aantal van diens uitspraken.

'De Fransen willen Rijngrenzen. Prachtig. Eén Brabant, één Lim-burg.'

'Als het nodig is, zullen wij de laatste penning en ons laatste kind geven en ons niet beklagen, als het voor koning Louis-Philippe is.'¹¹

'We moeten wachten, wachten moeten we. Het Franse leger is nog niet sterk genoeg! Zegt dit voort.'

Ze dempten hun stemmen tot hij slechts geroezemoes hoorde en ze vertrokken vrij snel. Le Hon en De Brouckère bleken tot het gezelschap te behoren. Dat verbaasde hem niet erg. Ze deden alsof ze hem niet zagen. Hij bestelde nog een glas bier en leunde achterover. De gelagkamer was bijna leeg, op een heer na met een strohoed die de krant zat te lezen.

'Wat denkt u, ober...' begon Junius, toen deze met het bier arri-veerde. 'Zou Brussel beter gedijen onder een Franse koning, of wilt u Vader Willem houden?'

'Mijn vader heet Gaston, maar allez... De commerce is niet slecht onder de Hollanders. Ik hoop vooral dat onze ruiten heel blijven, dat is mijn opvatting.'

'De spanning is te snijden in de stad,' zei de man met de strohoed. Een Hollander zo te horen. 'Ik kwam net voorbij die zaak van Bertrand in de Magdalenastraat. Heel het toograam was bedekt met Franse linten, sjerpen en ander tricolore spul. Open en bloot! En wat te denken van plakbrieven als "le 23 feu d'artifice, le 24 illumi-nation, le 25 révolution"?''

'Zorgelijk,' zei Junius. 'Ik kreeg vanmiddag een pamflet in mijn hand gestopt: "*Fransen! doet slechts een stap vooruit en België behoort u toe*".' Op de Grote Markt zag hij een grote troep mannen met een enorme Franse vlag voorbijtrekken. Aan de overkant stopte even later een koets. Van een der herenhuizen zwaaide de deur open, waarna een gezelschap bepakt en bezakt naar buiten kwam. Koffers en kisten werden met grote haast op het koetsdak geladen. De koet-sier zwaaide met de zweep en de koets zette zich in beweging. 'Kijk,' zei de man met de strohoed. 'De rijkelui kiezen het hazen-pad.'

'Waar gaan ze heen?' zei Junius, Aesopus indachtig.

'Helemaal zeker kun je dat nooit weten... Huis buiten de stad waar-schijnlijk.'

De man kwam naast zijn tafeltje staan.

'Quack is de naam. En u bent...?'

'Junius. Waarnemer.'

Dit leek hem een aardige omschrijving van wat hij aan het doen was, maar het leverde vragen op. Was hij aan een courant verbonden? Werd hij gestuurd, of was het persoonlijke belangstelling?

'Het laatste,' zei Junius. 'En u? Bent u voor Oranje? Tegen?'

'Er zijn meer mogelijkheden,' zei Quack, die sympathiek overkwam. Hij sprak weliswaar met een zachte g, maar het leek beslist iemand van boven de grote rivieren. Ze schudden elkaar de hand. Quack zette zijn strohoed af en wiste het zweet van zijn voorhoofd.

Geen domme man op het eerste gezicht.

‘Wat denkt u?’ zei hij. ‘Krijgen we onweer? De autoriteiten zeggen hondenweer te verwachten, maar op de barometer vanmiddag geen spoor van gedonder in de glazen.¹² Ze hebben het vuurwerk wel alvast afgelast.’

Junius keek hem ontsteld aan.

‘Dat mag niet! Dat kan niet! Ik verheug me al weken op dit lustvuurwerk! Bliksem en donder nog aan toe!’

‘Daar hebben we ’t onweer al,’ lachte Quack. ‘Gaan ze nou het lustvuurwerk schrappen, of de illuminatie van het Park? Het een of het ander gaat niet door, dat weet ik zeker.’

Quack bestelde een troostglas bier voor Junius en nam zelf ook wat. ‘Ik vind het zielig voor u,’ zei hij. ‘Weet u wat? Ik heb twee kaartjes voor de opera overmorgen. Wilt u mij soms vergezellen?’

Junius mompelde dat hij niet van opera hield en zijn vuurwerk wilde. Dramatisch vertoon: verongelijkt kijken, de lip laten hangen, stampen op de vloer. Quack moest er hartelijk om lachen.

‘U zou u zelf eens moeten zien...’

‘Ik wil mijn lieve lustvuurwerk terug!’

‘Weet u wat?’ zei Quack. ‘We gaan eerst naar de opera, misschien krijgt u uw vuurwerk daarna.’

Een wonder dat de opera niet opnieuw was afgelast, aldus Quack. *La Muette de Portici* van Auber. Op de eerste van de maand had het muziekstuk ook in de Muntchouwburg gestaan. De voorstelling was uitgedraaid op een protestavond tegen de koning.

‘Er zat toen al muiterij in de lucht.’

Men had de opera hierop verboden. Kennelijk vond politieoverste De Knijff, verantwoordelijk voor de openbare orde, dat de situatie het intussen weer toeliet.

Na de avond en nacht van de 23ste augustus brak dan uiteraard de 24ste aan. In de ochtend wederom gewekt door de signaalhoorn ging Junius zijn broodjes halen.

‘Vandaag is de dag, menier!’ zei de bakker opgewekt. ‘’s Koningsverjaardag. Van harte gefeliciteerd!’

Junius reageerde gereserveerd. Je werd wel voorzichtig bij omstandigheden zoals die zich de laatste dagen in Brussel hadden voorgedaan.

‘Dank u, bakker. Ik geloof niet dat de hele stad zo blij zal zijn met onze geliefde vorst.’

Met deze woorden nam hij afscheid om getuige te zijn van een spannende dag waarop bijzonder weinig gebeurde. Hij keek toe hoe er in het Park onder dreigend zwerk vreugdebedrijven werden afgewerkt. Alle illuminatiën waren afgelast, er was weinig feestelijks aan. Elders in de stad heerste de beruchte stilte voor de storm, opgeluisterd door groepjes mannen die voorbijgangers wantrouwend monsterden. Overal zag hij tricolores. Op de gesprekken afgaande leek Brussel eerder een Franse dan een Nederlandse stad. Uitspanningen en herbergen deden goede zaken. Men moest in de uitpuilende gelegenheden lange tijd naar een zitplaats zoeken. Buiten bleef het droog.

Tussen alle volk op straat werd Junius vroeg in de middag plotse-ling zijn vriendin uit de eerste dagen gewaar. Veerle. Brussels welvaren. Ze leek zich geheel te hebben gewassen en gestreken voor de viering van de koningsverjaardag. Haar jurk was feestelijk met linten versierd, een vrolijk gezicht. Niettemin probeerde hij haar te vermijden. Junius had wel gemerkt dat hij Veerle toch niet met half werk kon afdoen. In de dagen aan de Zennekant was hij geheel aan haar overgeleverd geweest. Hij kende zichzelf. Met een natte vinger te lijmen. Veerle was echt geen adembenemende schoonheid, maar misschien was Junius wel eerder verkocht als er overduidelijk een vlekje aan een vrouw kleefde. Naast zo’n vrouw hoeft een man minder op zijn tenen te lopen, men komt er gemakkelijker mee weg.

Het leek abrupt gegaan. Je wordt wakker, hebt het gevoel aan lagerwal te zijn geraakt, en dag Veerle. In werkelijkheid had de losmaking meer voeten in aarde gehad. Ze had gehuild, hij had er met een dikke keel wat bij gestaan, vrezend dat hij de volgende dag spijt als haren op zijn hoofd zou krijgen. Pas achteraf besepte hij dat hij zich door met haar te breken helemaal kon wijden aan wat een belangrijke episode in de geschiedenis der Nederlanden leek te worden.

Junius deed alsof hij Veerle niet had opgemerkt. Tevergeefs. Ze had hem in de kijker gekregen en kwam meteen op hem af. Hij besloot tot de vlucht vooruit en liep op haar toe, beide handen voor zich

uitgestoken, klaar voor een begroetingsceremonie die alle verdere contact dood zou slaan. Hoe hij het klaarspeelde, wist hij niet. Ongewild greep hij Veerle bij een borst in haar feestelijk aan de lucht gebracht décolleté.

‘Wat doet ge nou? Wilt ge weer met me mee? Goed dan. Ik zal u pijpen als ge goesting hebt.’

Junius schrok.

‘Ik eh... wilde geen misverstand wekken, Veerle. We hebben een mooie tijd gehad, maar ik moet verder en...’

‘Mijn Polleke is een fijne mijnheer geworden,’ zei ze met afgewend hoofd. ‘Die heeft zeker geen oog meer voor een flamoeske van de Zennekant.’

‘Nee! Ik bedoel: ja!’

Wat hij bedoelde? Junius wilde weg. Hij wankelde alweer, haar gevulde vormen hadden hun geurnetten uitgesmeten. Ze glimlachte toen ze het zag en nam hem bij de hand.

‘Kom liefke, kom bij Veerle, ik zie u geerne...’

Junius was het initiatief helemaal kwijt.

‘Hoger honing, vaderland!’

Het kwam er piepend uit. Begreep ze hem?

Wie weet waar het op uit was gelopen, als het plein niet plotseling was overspoeld door een opgewonden menigte. Oproerig getier, revolutionair gezang, kreten als ‘Weg met den Hollander’, enorm gedrang, bijzonder angstig. Hij greep het onmiddellijk aan zich uit de voeten te maken. In halve draf begaf hij zich naar zijn hotel, waar hij alle gebeurtenissen te boek stelde. Ook de ontmoeting met Veerle, in een enkele regel: ‘Hoe schaamte haar laatste bos spreidt...’

Junius keek heel lang naar deze woorden, die hem hevig ontroerden. De bos was al snel verbleekt, Junius’ ontroering bleef hangen. Het woord liefde kwam voorbij, hij zag het niet.

Voor het diner die avond zocht hij een gelegenheid in een stille buurt. Hij gebruikte er een eenvoudige maaltijd en een karaf bourgogne. Nog wat gewandeld. Een aantal hoofdstukjes in Merciers *Tableau de Paris* gelezen. Eentje heette ‘Over buitenlanders’. Boeiend: ‘De Hollander spoelt ’s ochtends eerst zijn maag met drie of vier

koppen thee, waarna er een grote ham op tafel verschijnt, waarvan hij ongeveer een pond verorbert. Vervolgens rookt hij twee of drie pijpen en drinkt drie koppen koffie met melk, gevolgd door een stuk of zes beboterde sneden brood, en hij besluit zijn ontbijt met een fles bordeaux.’

Over andere nationaliteiten werd tot Junius’ opluchting even grote lariekoek verkocht. Het was kennelijk als scherts bedoeld. Het was een mooie aanvulling voor zijn verzameling conversatiestukken. Normaliter had hij het zo vaak herlezen dat hij het uit het hoofd kende, maar nu legde hij het meteen terzijde. Er waren andere dingen om zich mee bezig te houden. De verjaardag van hun geliefde vorst Willem was totaal verstoord, en de manier waarop was hem niet in de koude kleren gaan zitten. Het zou vast nog erger worden.

La Muette de Portici

‘Da’s stief zonne, menier,’ zei de bakker zorgelijk, terwijl hij Junius de papieren zak met de vaste twee kadetten overhandigde. ‘Hem heeft vannacht de glasruiten van Opperhofmaarschalk de Gavre ingegegeld en da’s in het Park, niet ver van ’s Konings Paleis! En maar Leve Frankrijk roepen, hein.’

‘We hebben gedonder in de glazen, bakker...’

Junius dacht aan de leus die rondging: ‘Le 23 feu d’artifice, le 24 illumination, le 25 révolution.’

‘Men zegt dat we vandaag revolutie krijgen.’

Er was volgens de bakker één troost. De revolutie eet ook brood.

‘Trouwens, als ge me ’t permitteert... De belasting op het gemaal die de koning ons heeft opgelegd, heeft het meel wel erg duur gemaakt. Schoon als daar iets aan veranderde.’

‘Wat is dat nou!’ riep Junius woedend. ‘Vanwege jouw meel hoeft toch niet een heel Koninkrijk naar de verdommenis te worden geholpen?’ En hij beende naar de deur van de bakkerswinkel.

Speelde hij het allemaal niet wat al te hoog? Op zijn schreden terugkeren kon niet, hij zou de bakker zijn verontschuldigingen moeten aanbieden en dat was tegen de sociale verhoudingen in. Er zat niets anders op dan zijn optreden af te ronden door de deur met een klap achter zich in het slot te trekken.

Vandaag was het 25 augustus. De dag was slecht begonnen. Hij liep een koffiehuis binnen. Hier hoorde hij dat er aan de stadspoorten samenrottingen waren geweest die de beampten voor de Stedelijke Accijnzen hadden belet hun werk te doen. En wat deed de sterke arm?¹³ Net wat hij dacht. De directeur van politie, noch de burgemeester van de stad, noch de gouverneur van de provincie had ingegrepen.

‘Het oproer heeft de voelhoorns uitgestoken,’ zei de kastelein. ‘Het heeft nu ontwaard dat men stouter kan toetasten.’

‘Vandaag is de dag, naar ik vrees,’ zei Junius. ‘Het is voorzeggd...’

‘Zo is het,’ hoorde hij achter zich. Hij draaide zich om. Een strohoed. Quack. Hij hield twee biljetten omhoog.

‘Acht uur. Muntschouwburg.’

‘Als het maar doorgaat...’

‘Het gaat zeker door,’ zei Quack. ‘We laten ons deze opera niet ontnemen.’

Op de Muntplaats had zich die avond een menigte verzameld. Men hinderde de operaliefhebbers niet en in de schouwburg was er op het eerste gezicht weinig dat erop wees dat ongewone dingen te gebeuren stonden. Naast de echte muzikliefhebber zag je het gebruikelijke pronkvolk. Heeromes, prelaten, bekleeders, al dan niet vergezeld door lijvige echtgenotes, soubrettes van dienst of strak in de billenbroek gehesen palfreniertjes. Van schaamte geen sprake, men verkeerde immers onder ons. Beau monde. Volgens Quack was het minder druk dan gewoonlijk, aangezien vele leden der gezeten burgerij de laatste dagen hun zomerresidenties hadden opgezocht. Onder de aanwezigen heerste een matte sfeer, bedrukt, angstig wellicht. Nu en dan drongen kreten door in de foyer van het gebouw. Junius was blij dat de bel ging, ten teken dat de voorstelling begon. *La Muette de Portici* van Auber. Junius was er niet zeer door gesticht. Het stuk kwam na een aantal moeizame muzikale wendingen terecht op de tweestrijd tussen een eenvoudige Napolitaanse visser en de Spaanse overheerser, onderkoning Alfonso. Deze verleidt een stom kind dat Fenella heet, maar trouwt de Spaanse prinses Elvira. Aria *O toi jeune victime*. Tja. De onderkoning informeert hoe ’t met Fenella gaat. Men zegt dat al een maand niemand iets van haar gehoord heeft. Junius vond dit erg geestig: uit Fenella’s *muette*-mond was nog nooit één woord vernomen. Er werd een opstand voorbereid, met op de achtergrond de ominieuze natuur van Portici, een gehucht aan de kust tussen Napels en de Vesuvius. Volgt het vissersduet *Amour sacré de la patrie*, uitgevoerd op een snerpende manier waar Junius in het geheel niet goed van werd. Hij vermoedde dat de muziek buiten te horen was geweest, want toen de laatste noot geklonken had, ontsnapte kabaal uit duizend kelen. Het leek of men erop had staan wachten. Quack, op wiens

aandrang ze vlak bij de zaal deur hadden plaatsgenomen, voerde Junius aan de arm het gebouw uit, naar een nis in de schouwburggevel. Hij zei iets wat niet was te verstaan.

Het gepeupel schreeuwde moord, brand. 'À bas le Roi! Vive la France!' Gedrang, gedraai, turbulentie. Junius stond in de verdrukking, kon geen kant op. Er gingen stemmen op om naar het huis van Libri te gaan. Men ging naar Libri, wat de oproerige volkshoop op het Muntplein flink uit deed dunnen. Uit het niets dook een piket grenadiers op, dat de meute volgde, met het geweer in de arm, zonder iets te doen. Junius ademde op.

'Alle machtig,' zei hij tegen zijn metgezel. 'Wie is Libri?'

'De boekhandelaar annex uitgever van de Oranjekrant *Le National*. Libri Bagnano, een Florentijn. Een rabiante kerel. Het is voor de man te hopen dat hij niet thuis is. Gaan we kijken?'

Natuurlijk gingen ze kijken.

In de Magdalenastraat waren alle ruiten van de hoofdredacteur gesneuveld. Op de tweede verdieping hing een strop aan een bezemstok op de afwezige heer des huizes te wachten, terwijl uit de vensters huisraad vloog: stoelen, tafels, beddengoed, lampen, staande klokken. Ander volk had in de kelders nieuwe brandstof voor zijn plunderzucht ontdekt. Flessen werden bij manden tegelijk naar buiten gedragen. Wijn, meer wijn, cognac, Schiedammer gedestilleerd, alles werd meteen soldaat gemaakt. Toen het woelziek tuig de brand in de Libri's Librairie Polymatique had gestoken, trok het gewapend met de kasseien uit de Magdalenastraat naar de Berlaimontstraat, waar het huis van politiedirecteur De Knijff werd opengebroken, die evenmin zelf thuis bleek. Wat werd er niet vernield? Quack en Junius zagen met ontzetting hoe er meubels, schilderijen, boeken, porselein op de klinkers terechtkwamen. In verschillende kamers werd de rode haan losgelaten. Directeur De Knijff mocht dan afwezig zijn, zijn moddervette, op deze afstand beeldschone echtgenote bleek wel degelijk thuis. Men zag haar heel duidelijk omvangrijk en wel, in wapperend nachthemd achter haar vensters voor de brandende coulissen heen en weer draven. Een toneeltje dat er wezen mocht. Misschien daarom bleef een halve compagnie jagers¹⁴ ditmaal niet werkeloos staan toekijken. Junius nam tenminste aan dat het wapengeweld op dat moment – twee

doden en verscheidene gekwetsten hoorde hij later – van die zijde afkomstig was.

Quack en Junius zwierven kriskras door de stad, die hele vulkanische nacht lang. Bij het huis van De Knijff hadden ze de kreet gehoord: 'We mogen Van Maanen niet vergeten.' Hij werd niet vergeten. Het plundervolk trok naar de hoek van Kleine Zavel en Kleine Carmelietenstraat, en om twee uur zagen beide mannen het nachtelijk duister boven Brussel nog verlicht door de rosse gloed uit het woonhuis van de minister van Justitie.

'De hel is losgebroken!' Junius voelde een bijna jongensachtige vreugde dat hij getuige was. Vreemd. Ten tijde van de opstand te Parijs was hij evenzeer ter plekke geweest. Hij had de historische gebeurtenissen echter volledig gemist, iets waar men naar de omvang van de revolutie – tienduizend oproerkraaiers, duizend doden – wel enige moeite voor moest doen. Het was de weduwe die zich deze moeite had getroost, door een aanhoudende vloed van smeekbeden op Junius los te laten zich niet aan het straatgeweld bloot te geven.

'Wat heb je daarvoor over?' had Junius haar koeltjes gevraagd. Om de vraag kracht bij te zetten had hij zijn hand op de deurknop van haar huiskamer gelegd. De Tiquetonne-weduwe had terstond overredingsmiddelen tevoorschijn getoverd waarvan Junius het bestaan niet had vermoed. Bewonderenswaardig, deze vrouw. Ze zag niet dat Junius slechts speelde dat hij de straat op wilde, en vermoedde evenmin dat hij een man was die zich gemakkelijk liet overhalen. Misschien was de Grand Tour waarop ze haar Nederlandse vrijer daar in de Rue Tiquetonne vervolgens meesleepte overbodig, de tour was er niet minder grand door. Toen de weduwe met hem klaar was, bleek de revolutie voorbij. Na dit is er geen einde meer, zo had de uitgeputte Junius gedacht. Hij had het moment afgewacht waarop ze in diepe slaap verkeerde, en was ontsnapt. Bij de Porte de la Chapelle de diligence noordwaarts genomen, in etappes aangekomen bij de natuuringang van het Zoniënwoud. Daarna Veerle, de geschiedenis is bekend.

Natuurlijk had Junius zich tijdens de vele reizen wel eens afgevraagd of hij niet iets had gemist, daar in Parijs. Het ging als bij veel in het gemoed van Junius. Alles wat zich fel en urgent voordeed,

was snel uitgewoed, bedolven onder nieuwe indrukken of oude gedachten. Men moest hem ergens middenin zetten, op eigen kracht zou hij nergens toe komen.

Quack had gelachen bij het enthousiasme waarmee Junius riep dat de hel was losgebroken. Ze waren de bende gevolgd die het huis van Van Maanen in brand had gestoken en keken toe hoe de wapenwinkels van Thompson, Coomans en Muller geplunderd werden en verscheidene andere zaken, waar men buskruit, lood en ijzer roofde. Het leek alsof volgens plan werd gewerkt. Het waren kleine groepjes van een man of tien die de overvallen uitvoerden.

Onwillekeurig begon zich vermoeidheid te manifesteren. Junius gaapte. Quack stelde voor naar zijn woning te gaan. Een glas drinken, iets eten. Aldus gedaan. Ze kwamen aan de Kolenmarkt,¹⁵ waar Quack de deur van een onopvallende woning opende.

‘Kom binnen, kom binnen...’

De gastheer toverde een prachtige fles witte wijn uit de kelder, die ondanks de hitte van de afgelopen weken opmerkelijk koel bleek. Ze aten er brood met kaas bij en droge kruidnagelworst.

‘Op ons koninkrijk,’ zei Junius en hief het glas. Quack toostte op de gezondheid. Ze aten en dronken, en spraken niet veel, verdoofd door alle indrukken.

‘Zeg,’ begon Quack na enige tijd. ‘Wat vind je van die wijn?’

Krachtig wijntje, beslist.

‘Een Tokayer,’ verklaarde Quack.

‘Zo,’ zei Junius afwezig. ‘Zozo...’

‘Zoiets mag je alleen uit kristallen glazen drinken...’

‘Juist ja...’

Quack knikte. ‘Voltaire schreef dat Tokay-wijn elk vezeltje van zijn hersenen kracht gaf en de diep in zijn ziel sluimerende esprit in een betoverend vuurwerk kon ontsteken.’

Van ongeregelgheden was hier binnen niets te horen. Junius keek rond en zag veel boekenkasten langs de wanden.

‘Juist... Voltaire... Zozo...’ mompelde hij terwijl hij aan niets bijzonders dacht.

‘Laten we nog even blijven zitten,’ zei Quack. ‘De plunderzucht kan

het wel even zonder ons stellen. Glaasje nog?’

Een glaasje nog. En nog een. Daarop dommelde Junius in.

Toen hij de ogen opendeed, was het al licht. Het moest een uur of zeven zijn. In de stoel tegenover hem sliep Quack, scheefgezakt, zachtjes snurkend. Hij liep naar het raam en keek over de Kolenmarkt, die er verlaten bij lag. Achter zich hoorde hij zijn gastheer wakker worden. Ze besloten naar de Grote Markt te lopen om in een koffiehuis te gaan horen wat er intussen was gebeurd.

Over kameleons, naar Mechelen

Aan het stadhuis wapperde de Franse driekleur, gewapende benden liepen af en aan, sommige met trom en rode vlag. Junius en Quack hoorden dat de hoofdwacht van het Koninklijk Paleis was aangevallen, een poging het Nijverheidspaleis open te breken was door grenadiers vrijdeld. Eerder die ochtend was het Paleis van Justitie geplunderd en het archief van het kadaster op straat gesmeten. Op de Muntplaats waren cafés vernield omdat de eigenaars geweigerd hadden gratis drank te verstrekken.

Het gerucht ging dat in de dorpen rond de stad ongeregelde heden waren uitgebroken. Vorst, Ukkel, Anderlecht. Groepen wevers uit de Hoogstraat kroegen trokken naar Kuregem om de stoommachines in de katoenfabrieken te vernielen. Buitenverblijven, herbergen en winkels werden er bestormd. Teruggekomen was de oliefabriek van Meeus in de Vossenstraat aan de beurt. Het ging van kwaad tot erger. Junius kreeg een vlugschrift in handen gedrukt waarin werd gemeld dat in Wallonië overal de Franse vlag wapperde, in de stad Verviers in de provincie Luik waren koninklijke en gemeentelijke insignia afgerukt, huizen van notarissen en belastingambtenaren verwoest, werkhuisen beschadigd, machines onklaar gemaakt.

In de Hoedenmakersstraat werden ze ingehaald door een bende oproerlingen. Junius hield zich tegen een gevel gedrukt en bleef angstvallig op dezelfde plek tot iedereen was verdwenen. Toen hij zich weer durfde te bewegen was Quack verdwenen. Die zou zo wel weer opduiken.

Op de Grote Markt zag Junius hem niet, noch in de koffiehuisen en herbergen die hij binnenliep. Hij maakte nog enkele ronden in de wijken rondom en kwam onverwacht terecht op de Kolenmarkt, waar hij aanschelde bij Quacks woning. Geen gehoor. Hiermee meende hij aan zijn plichten als landgenoot en vriend te hebben voldaan – men was zijn broeders hoeder niet. Onwillekeurig haalde

hij Quacks gezicht voor ogen en vroeg zich af wat hij eigenlijk van hem wist. Niet veel. Quack had weinig over zichzelf verteld. Hij vermoedde dat de man afkomstig was uit Nijmegen of daaromtrent. Waar was dat vermoeden eigenlijk op gegrondvest? Quack had niet op het Koninkrijk willen drinken, slechts op hun gezondheid. Of zou dat niets betekenen? Was Quack zijn eigen man? In een stad als Brussel liepen kerels van alle partijen rond. De heersende partij, de partij met aspiraties, de partij van je weet het nooit. Oranjeklanten, franskiljons, avonturiers, agents-provocateurs, zakenmensen, dieven, parvenu's, dandy's, armoedzaaiers en ten slotte volstreckte eenlingen als Junius, die een grote liefde voor de bestaande situatie koesterden, zonder de overtuiging dat die ook de beste van alle werelden vertegenwoordigde.

Junius dacht over zichzelf na, wat zelden gebeurde. Wat voor karakter had hij eigenlijk? Jaren had het zijn beuzelachtig bestaan ontbroken aan richting en doel. Hij was geslagen met een erfenis die hem van alle noodzaak zijn leven inhoud te geven had beroofd. Gek genoeg had hij zich enorm beijverd die erfenis te bemachtigen. In de dwaasheid van zijn jeugd had een fortuin hem de sleutel tot een onbegrensde vrijheid geleverd. Misschien brak het moment nog eens aan dat hij durfde te vertellen hoe ver hij voor die vrijheid was gegaan. Wanneer? Schaamte is hardnekkig. Hij hoorde nergens bij, geen vrouw had hij ooit trouw beloofd. Zijn liefde voor koning en vaderland: met Willem hadden de Nederlanden het zo slecht niet getroffen, al waren er vast betere.

Hij kwam terecht op een eigenschap die hij meer dan anderen bezat: mogelijkszin, een gevoel voor wat werkelijkheid zou kunnen worden. Zodra hij dit bij anderen waarnam, voelde Junius echter wantrouwen. Je moest ze altijd in de gaten blijven houden. Vaak werkten ze langs verschillende lijnen tegelijk aan uiteenlopende mogelijkheden en vertrouwen kon je ze nooit. Ze dienden met evenveel gemak de ene meester als de andere. Zo was er Talleyrand, over wie hij in de courant had gelezen dat hij was benoemd tot Frans ambassadeur te Londen.¹⁶ De bisschop die als staatsman diende onder Lodewijk XVI, Napoleon, Lodewijk XVIII, Karel X en nu weer Louis-Philippe, moest een man zijn die overal